

8. Kostik, Ye.P., (2017). *Sovremennyye tendentsii mirovogo yekonomicheskogo razvitiya i osobennosti protsessov regionalizatsii investitsionnoy politike v stranakh s rynochnoy ekonomikoy* [Current trends of global economic development and features of the regionalization processes of investment policy in the countries with market economies]. *Ekonomichnyy visnik universitetu DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi univrsytet imeni Hryhorii Skovorody»* [Ekonomichny Bulletin of SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»]. no. 32/1. (2017). 136-145 [in Russian].

ДАНИ ПРО АВТОРА

Костик Євгеній Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна
e-mail: klio79@mail.ru

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Костик Евгений Петрович, кандидат исторических наук, доцент кафедры экономики ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина
e-mail: klio79@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Kostyk Yevhenii Petrovych, Ph.D. in Historical Science, Associate Professor of Economics SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»
30, Sukhomlynskyi Street, Pereiaslav-Khmelnytskyi, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: klio79@mail.ru

УДК 330.338.24.021.8

DOI: 10.24411/2306–546X-2017-00018

ІНСТИТУТИ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Гріненко А.Ю.

Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасного теоретичного дослідження – національній економічній безпеці. Автор обрає інституційний шлях розвитку проблеми, при цьому сконцентрувавши увагу на інституті амбівалентності та патерналізму.

Амбівалентність визначена автором, як неадекватна, неоднозначна поведінка суб'єктів ринкової економіки: від влади до громадян. До нині амбівалентність досліджувалася в соціології та медицині. Автор викладає власне бачення причин порушення економічної безпеки, акцентуючи увагу не на раніше викладених факторах, а в першу чергу на соціально-психологічних факторах в тому числі і на амбівалентності.

В статті розкрита суть патерналістського потенціалу, під яким варто розуміти забезпечену ресурсами здатність надавати соціальну підтримку і захист певних груп населення для реалізації цілей економічного і соціального розвитку. Проведений аналіз залежності потенціалу патерналізму від взаємодії цілей економічного і соціального розвитку, які ставить перед собою держава а також соціально-економічних інститутів. Введено в науковий обіг поняття потенціалу патерналізму, під яким розуміють відповідність між можливістю надавати допомогу і суспільно обґрунтованою потребою в ній.

Ключові слова: амбівалентність, патерналізм, лібералізм, безпека, економічна безпека, самостійність, загрози, криза, «кумулятивна причинність», влада.

ИНСТИТУТЫ СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ФОРМИРОВАНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Гріненко А.Ю.

Статья посвящена одной из актуальных проблем современного теоретического исследования – национальной экономической безопасности. Автор избрал институциональный путь развития проблемы, при этом сконцентрировал внимание на институте амбивалентности.

Амбивалентность определена автором, как неадекватное, неоднозначное поведение субъектов рыночной экономики: от власти к гражданам. До настоящего времени амбивалентность исследовалась в социологии и медицине. Автор выкладывает собственное виденье причин нарушения экономической безопасности, акцентируя внимание не на ранее изложенных факторах, а в первую очередь на социально психологических факторах в том числе и на амбивалентности.

В статье раскрыта сущность патерналистского потенциала, под которым следует понимать обеспеченную ресурсами способность оказывать социальную поддержку и защиту определенных групп

населения для реализации целей экономического и социального развития. Проведен анализ зависимости потенциала патернализма от взаимодействия целей экономического и социального развития, которые ставит перед собой государство, а также социально-экономических институтов. Введено в научный оборот понятие потенциала патернализма, под которым понимают соответствие между возможностью оказывать помощь и общественно обоснованной потребностью в ней.

Ключевые слова: амбивалентность, патернализм, либерализм, безопасность, экономическая безопасность, самостоятельность, угрозы, кризис, «кумулятивная причинность», власть.

INSTITUTIONS SOCIO-POLITICAL ORGANIZATION OF SOCIETY IN THE CONDITIONS OF FORMATION OF SAFETY OF THE NATIONAL ECONOMY

Grinenko A.U.

The article is devoted one of issues of the day of modern theoretical research – to national economic security. An author chosen the institutional way of development of problem, here attracting attention on the institute of ambivalence.

Ambivalence is certain an author, as an inadequate, ambiguous conduct of subjects of market economy: from power to the citizens. To to presently ambivalence was probed in sociology and medicine. An author lays out own vision of reasons of economic security breach, accenting attention not on the earlier the expounded factors, but above all things on socially psychological factors in a that number on ambivalence.

The article reveals the essence of the paternalistic potential, which should be understood as the resource-provided ability to provide social support and protection to certain groups of people for the realization of the goals of economic and social development. The dependence of the potential of paternalism from the interaction of the goals of economic and social development, which the state sets itself, as well as socio-economic institutions have been analyzed. The notion of the potential of paternalism, which means the correspondence between the possibility of providing assistance and the socially justified need for it, has been introduced into scientific circulation.

Keywords: ambivalence, paternalism, liberalism, safety, economic security, independence, threats, crisis, «cumulative causality», power.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання економічна безпека займає головне місце серед інших складових національної безпеки, оскільки охоплює весь комплекс заходів, спрямованих на запобігання й усунення ризиків і загроз.

Економічна безпека – категорія історична, вона змінювалася на різних етапах розвитку економіки, наповнювалася новим змістом. Один зміст був властивий тому часу, коли в системному господарському інструментарії переважало, наприклад, централізоване планування, інший – епоха ринкового лібералізму, коли потреба в захисних механізмах різко збільшилася, розширила перелік умов, необхідних для безпечного розвитку.

Економічна безпека у більш вузькому сенсі – це набір методів та засобів протидії негативним проявам ринкових сил унаслідок неорганізованої участі в світових господарських процесах, лікування суспільних хвороб, подолання труднощів розвитку, забезпечення поточних військово-політичних завдань [1, с. 49].

Серед інших факторів, що активно впливають на суперечливий характер соціальних процесів у сучасній Україні, є орієнтація її громадян на те, щоб держава й надалі зберігала активну опіку над їхнім добробутом, тобто здійснювала політику патерналізму. Разом з тим настрої людей зорієнтовані на патерналізм при цьому вони знаходяться в полі амбивалентності.

Вказаний тип взаємин між державою та її громадянами був базовим для суспільного устрою в СРСР, однак як патерналізм так і амбивалентність зберігають відчутну соціальну впливовість й дотепер.

Постановка завдання. Проаналізувати вплив соціально-економічних факторів амбивалентності і патерналізму на стан і рівень економічної безпеки в Україні виходячи із інституціональної теорії та запропонувати шляхи їх ефективного використання.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Процеси гарантування економічної безпеки постійно перебувають у центрі уваги науковців. Але в більшості випадків вони досліджують лише окремі питання проблеми, пов'язані, насамперед, із формуванням базових засад забезпечення економічної безпеки, визначенням системи економічних інтересів і пріоритетів розвитку, формуванням окремих заходів стосовно управління безпекою. Серед вітчизняних і зарубіжних авторів, праці яких присвячені зазначеним питанням, варто відмітити наступних науковців: І.Ф. Білько, В.М. Гейця, Б.В. Губського, Б.М. Данилишина, Г.Ю. Дарнопиха, М.М. Єрмошенка, В. Кейбла, Л. Кістерського, О.Ю. Кононенко, Е.Д. Кормишкіна, В.О. Косєцова, А.С. Лисецького, В.І. Мунтіяна, Е.А. Олейникова, М.А. Павловського, Г. Пастернак-Таранушенка, А.В. Степаненка, А.І. Сухорукова, А.М. Федорищеву, Л.Г. Чернюк, С. Шенфілда, В.Т. Шлемка.

Особливе значення для нашого дослідження мають праці тих українських науковців, що працюють над проблемою соціальних установок в тому числі над проблемою впливу амбивалентності і патерналізму на рівень безпеки національної економіки в умовах трансформаційних перетворень – це С. Бабенко, Є. Головахи, А. Горбачика, О. Демківа, О. Злобіної, С. Катаєва, Е. Ковтуненка, Л. Кондратик, О. Куценко, С. Макєєва, В. Матусевича, Н. Паніної, Н. Пацюрко, О. Резніка, А. Ручки, В. Середи, Л. Сокурянської, О. Стегнія, В. Степаненка, В. Танчера, В. Тихоновича, Н. Черниш та інших дослідників.

Разом з цим, значні теоретичні доробки цих науковців концентруються на загальних питаннях безпеки національної економіки України, і в той же проблеми впливу на економічну безпеку соціально-економічних

факторів досліджені в недостатній мірі в Україні на сучасному етапі, особливо інститут амбівалентності. Виходячи з сучасного економічного стану України дана проблема є досить актуальною та потребує подальшого її дослідження.

Метою статті є дослідження сутності впливу соціально-економічних факторів амбівалентності і патерналізму на рівень загроз економічної безпеки національної економіки України, та визначення основних шляхів їх позитивного впливу на економіку в умовах трансформаційних змін.

Результати дослідження. Розуміння безпеки в давні часи не виходило за рамки звичайного уявлення і трактувалося як відсутність небезпеки або зла для людини. У такому життєвому значенні термін «безпека» вживався, наприклад, старогрецьким філософом Платоном.

У середні віки, згідно із словником Робера, під безпекою розуміли спокійний стан духу людини, що вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки. Проте в такому значенні цей термін не увійшов міцно до лексики народів Європи і до XVII ст. використовувався рідко.

Поняття «безпека» історично отримує поширення в наукових і політичних колах західноєвропейських держав завдяки філософським концепціям Т. Гоббса, Д. Локка, Ж.Ж. Руссо, Б. Спінози та інших мислителів XVII – XVIII століть, означаючи стан, ситуацію спокою, що з'являється в результаті відсутності реальної небезпеки (як фізичної, так і моральної).

У згаданий вище період робилися перші спроби теоретичної розробки цього поняття. Досить актуальною є версія, запропонована Йозефом Зонненфельсом, який вважав, що безпека – це такий стан, при якому нікому нічого боятися. Для конкретної людини таке визначення означало приватну, особисту безпеку, а стан держави, при якій нічого боятися, складав суспільну безпеку.

В своїй монографії «Теоретико-методологічні проблеми теорії національної безпеки Російської Федерації» М. Зеленков стверджує, що «Традиційно під безпекою розуміють, передусім фізичне виживання держави, захист і збереження її суверенітету та територіальної цілісності, здатність адекватно реагувати на будь-які реальні й потенційні загрози». При цьому дослідник вказує на якісь ідеальні, «абсолютні» умови [2, с. 4].

Найбільш розгорнуте визначення економічної безпеки дає В. Паньков: «Це стан національної економіки, що характеризується стійкістю, «іммунітетом» до дії внутрішніх і зовнішніх чинників, які порушують нормальне функціонування суспільного відтворення, підривають досягнутий рівень життя населення і тим самим викликають підвищену соціальну напруженість в суспільстві, а також загрозу самому існуванню держави» [3, с. 114].

Деякі науковці, зокрема Е. Бухвальд, Н. Гловацька і С. Лазуренко, вважають, що «прийняття як основного критерію безпеки досягнення стійкого, динамічного й ефективного розвитку економіки з першочерговим вирішенням завдань підвищення якості життя не відповідає реаліям сьогодення. До того ж, орієнтація на такий критерій не дозволяє повною мірою оцінити той збиток і витрати ресурсів, якими, як правило, супроводжується забезпечення безпеки в кризовій фазі розвитку економіки» [4, с. 26]. Критерієм безпеки вони пропонують вважати «мінімум сукупного збитку, що завдаються суспільству, економіці, людині». Мова йде про порогові, граничні, критичні значення параметрів соціально-економічної системи, за межами яких «виникає загроза або фактично відбувається руйнування і деградація цієї системи» [4, с.26].

На думку Волкова С. В., однією із найважливіших умов ефективних суспільних перетворень є «економічна безпека соціальної системи – її захищеність, стабільність, внутрішня підконтрольність управлінською дією, збереження потенціалу подальшого розвитку, можливість повноцінно використовувати наявні ресурси» [5, с. 293].

Після проголошення державної незалежності в 1991 р., Україна, як інші колишні соціалістичні країни вступила у фазу посткомуністичних трансформацій у напрямі від закритого планово-директивного суспільства до відкритого демократичного. Складна взаємодія політичних, економічних і соціокультурних компонентів обумовлює різнобічність суспільних перетворень, а це потребує здійснення комплексних порівняльних досліджень, які б уможливили об'єктивне висвітлення сучасного стану українського суспільства. За результатами проведених науково-дослідних робіт можна стверджувати, що одним із факторів, який активно впливає на суперечливий характер соціальних процесів у сучасній Україні, є орієнтація її громадян на те, щоб держава й надалі зберігала активну опіку над їхнім добробутом, тобто здійснювала політику патерналізму. Такі настрої людей у науковій літературі окреслено як установка на патерналізм. При цьому мрія жити краще, жити в Європейському Союзі не підкріплюється практичними діями українців, по суті маємо справу із амбівалентністю (дуалізм у мисленні і діях). Вказаний тип взаємин між державою та її громадянами був базовим для суспільного устрою в часи соціалізму в СРСР, однак він зберігає відчутну соціальну впливовість й дотепер. У зв'язку із цим комплексні дослідження проявів амбівалентності і патерналізму в сучасних діях членів суспільств, що перебувають у процесі трансформації, є вкрай актуальними[6].

Серед соціальних відносин особливе місце посідає патерналізм, у межах яких партнер, що домінує, перебирає на себе певні установки які передбачають опіку над тим, хто йому підпорядкований. Стійкість патерналізму як атрибуту традиційного суспільства, його здатність до оновлення форм вияву, широке розповсюдження серед мас людей у сьогочасних соціумах є ґрунтом для активних дискусій стосовно різних аспектів. Проблема полягає в тому, що й надалі теоретичний та практичний досвід, здобутий науковцями щодо дослідження феномену патерналізму, не повною мірою враховують при вивченні відповідних суспільних реалій як в Україні, так і в інших пострадянських країнах. Щоправда, у працях сучасних

українських соціологів та політологів, а також у доробку науковців з інших країн – колишніх республік СРСР – концепт патерналізму частково введено в той чи інший дослідницький контекст. Проте це здійснено, як правило, без належної інтерпретації відповідних понять, яка б комплексно враховувала суперечливі реалії посткомуністичних соціумів.

Варто розглянути теоретичні «двобої» які вели в різні часи Дж.С.Міль, Г.Дворкін, Дж.Гобсон, Дж.Файнберґ. Не зважаючи на розбіжність в поглядах між Мілем, Дворкіним, Гобсоном і Файнберґом у позиціях щодо доцільності патерналізму, аргументи всіх цих авторів опираються на теорії раціонального вибору та утилітаризму.

Так зокрема Дж. С. Міль у 1859 р. розвинув відомий «принцип шкоди» – члени певного суспільства мають бути цілковито вільними у своїй поведінці доти, доки вони своїми діями не завдають шкоди іншим. У другій пол. ХХ ст. Г. Дворкін розширив базу для виправданого обмеження свободи людини на такі ситуації, як оберігання людини від завдання шкоди собі та допомога у збереженні тривалого добробуту, тобто до рівня «твердого» патерналізму. Дж. Гобсон водночас зазначав, що така широка опіка в патерналізмі є виправданою насамперед тоді, коли є чіткі докази, що рішення реципієнта необґрунтовані та нецілеспрямовані, а тому він потребує допомоги. В той же час Дж. Файнберґ заперечував виправданість будь-якого з перелічених вище примусового обмеження свободи людини. Дослідник є одним з авторів концепції «м'якого» патерналізму, який тільки скеровує рішення індивіда шляхом інформування про ті чи інші вигоди/шкоди від певного вибору.

В сучасній економічній теорії продовжується дискусія стосовно різних аспектів патерналізму та свободи особистості триває, однак на значно ширших теоретичних засадах, а саме довкола тез Б. Герта та Ч. М. Кальвера про непрямий зв'язок між патерналізмом і свободою. Нинішня дискусія з ініціативи Р. Рівза точиться навколо питання про те, що люди завжди потребуватимуть сторонньої допомоги, оскільки не володіють достатнім потенціалом для раціонального оцінювання ймовірних наслідків від своїх рішень. Згода людей на опіку часто є ритуальною вважає Р. Арнесон, не підкріпленою їхніми реальними системами самоідентифікації та цінностей; у питанні відмови від патерналізму/згоди на нього важливу роль може відігравати ірраціональний стимул. Доцільність чи недоцільність патерналізму на думку Е. Заміра та П. Бароуза можна оцінювати за його наслідками на основі теорії консеквенціалізму. Обґрунтуванням для патерналізму може бути патерналізм виправданий панівними у тому чи іншому соціумі історично сформованими культурними моделями.

Аналіз досліджень патерналізму, свідчить, що вивчалися, в основному історико-соціальні аспекти цього явища: соціально-економічні і політико-правові питання взаємин держави і народів, що її населяють. Одним із перших до наукового аналізу інституту патерналізму звернувся соціолог М. Вебер [7].

Ряд вищеназваних наукових шкіл з політикою інституту патерналізму, як правило, пов'язують відхід від демократичних принципів. У системі патерналізму «батьківський» початок влади проявляє себе як повсюдний, деспотичний контроль, що виключає всяку громадську самостійність «синів», а влада по суті справи означає прагнення до національного утримання. Так, в дослідженнях патерналізму як практики державного і виробничого управління Дж. Вишняк приходять до висновку, що така практика, послаблює здатність робочих до об'єднання в профспілки, позбавляє їх самостійності, а громадянська несамостійність народу неминуче виливається в пасивне підпорядкування, що має на меті лише отримання захисту та доступ до отримання коштів [8, с.330].

З одного боку, це відносини правителів до підлеглих (патерналізм «зверху»), що проявляються у формі управління: особливих методах тиску, контролю, формі подачі рішень, сприйняття трудових колективів. З іншого боку, управлінці-практики стикаються з відносинами підлеглих до їх правителів (патерналізм «знизу»), що проявляються в підпорядкуванні, сприйнятті управлінських рішень [9, с.219].

Російський економіст Ігор Клямкін розглядаючи патерналізм як типологічну характеристику азіатських відносин стверджує, що патерналізм – традиційна азіатська система управління, яка сприймається носіями певної культури і сьогодні як «нормальна», «правильна». Його думку цілком поділяє старший радник з питань боротьби з відмиванням коштів Світового Банку Теодор Грінберг [10, с.27–28; 11, с.101–102].

Важко назвати яку-небудь сторону буття радянського громадянина, яка «не визначалася б приналежністю до організації, що його наймає». Темницький А.Л. стверджує, що «радянський патерналізм був адекватний панівній більшості соціокультурній традиції підпорядкування і залежності від начальства» [12, с. 29]. А «якщо в масі поширений патерналістський менталітет, то господар (покровитель) завжди знайдеться» [13, с. 92].

Відомий соціолог Павло Романов виділяє і його психологічні характеристики: «До рис патерналізму слід віднести особливий настрій, відчуття колективізму, єдність, загальної справи і відчуття місцевого патріотизму. «Мій завод», «моя фабрика» – це не тільки слова, що підкреслюють єдність людей, а ще й ті відчуття, які підштовхували людей до більш інтенсивної праці, прояву активності, саме вони, а не додаткова зарплата виступали вагомим мотивом для робочих щодо виконання надпланових завдань» [9, с. 218–220].

Аналізу взаємозв'язків політико-інституційного устрою і архетипів української політичної ментальності в українській і російській науковій літературі присвячені роботи Мостової І. В. [14, с. 49]

Для сучасних капіталістичних суспільствах важливе місце посідає «новий» патерналізм. Серед основних характеристик «нового» патерналізму варто виділити: формування сприятливих можливостей на найбільш можливій трудовій зайнятості членів суспільства за рахунок здійснення нового менеджменту

людських ресурсів; при здійсненні державної соціальної політики із підтримки добробуту тих, хто працює; зростання ролі людського і соціального капіталів; проведення групового страхування на базі публічного/індивідуального партнерства; запровадження державної політики щодо більш повнішого соціального залучення та втягнення бідних.

Нинішні прояви патерналізму є найбільш формалізовані у сфері політики, коли певна держава впроваджує в дію ті закони, які забезпечують добробут та безпеку життя громадян. Але такому впровадженню протистоїть політичний лібералізм – право індивідів самостійно відповідати за стан своїх справ. В економічній сфері патерналізм урегульовує відносини між власниками виробничих структур чи їхніми представниками та найнятими виконавцями робіт.

Патерналізм у соціально-економічних відносинах у трансформаційній економіці тісно взаємодіє із інститутом амбівалентності.

Інституціоналізм, досить неоднорідний, тому для його повного розуміння слід проаналізувати переконання кожного з інститутів. В даному дослідженні нами встановлена залежність інституту амбівалентності та забезпечення належного рівня економічної безпеки.

Амбівалентність є подвійне, суперечливе відношення людини до якого-небудь об'єкта, що характеризується одночасною спрямованістю на один і той же об'єкт протилежних імпульсів. Деякі психологи, прагнучи збагатити свій професійний лексикон, часом використовують цей термін невиправдано широко – для позначення всякого роду неоднозначних відчуттів і спонукань. Даним терміном визначаються не просто змішані відчуття і спонукання до дії, а глибоко суперечливі, і не лише відчуття і дії, які випробовуються поперемінно, а практично одночасно.

Амбівалентність виявляється в основних видах людської діяльності: праці і творчості. Вона заснована на існуванні двох типів соціокультурного буття індивіда: патерналістському і автономному (ліберальному).

Очевидно, що в ряді випадків таке використання терміну цілком виражає економічний неадекватний стан особи. Наприклад, відношення людей до грошей, можна визначити як відношення амбівалентності – багато хто декларативно вважає гроші злом і в той же час прагне володіти ними. Французький письменник і філософ Франсуа VI де Ларошфуко писав: «Багато хто зневажає життєві блага, але мало хто здатний ними поділитися». [15]

Значно більше дослідження в області амбівалентності провів Ойзерман Т.І. Він не лише дослідив дуалізм у філософії, він глибоко проаналізував матеріалістичне вчення К.Маркса. Історичний розвиток СРСР, революції на майданах в незалежній Україні підтвердили думку Ойзерман Т.І. про те, що «пролетаріат по самій своїй природі являється соціалістичним (комуністичним) класом носить амбівалентний характер ... це констатація фактів». А далі автор констатує факт що «парадоксальний, амбівалентний характер більшовицької революції полягає в тому, що вона виявилася нездатною до кінця порвати з капіталістичною експлуатацією» [16. с. 143, 161]

Політика постійного дрейфу на Захід, що проводиться Україною в цілях отримання гарантій безпеки і зменшення рівня залежності від Росії, найближчим часом приведе до вироблення моделі відносин «Захід + Україна», в рамках якої Україну варто розглядати як самостійного гравця. При цьому варто, щоб Україна за певних обставин не перетворилася на буфер між Заходом і Росією.

На наш погляд, переважною для України в даний час повинна стати політика збалансованої співпраці із Заходом і Сходом з метою отримання максимальних переваг для власного економічного розвитку, не допускаючи при цьому утиску чиїх-небудь інтересів. В рівній мірі позитивно могли б відобразитися на економіці і політиці країни і тісніша інтеграція в структури СНД і залучення західних інвестицій. Очевидно, що перспективи розвитку української економіки все ж таки безпосередньо пов'язані з переходом російсько-українських відносин на новий рівень. У разі успішного подолання внутрішніх економічних труднощів і зваженої зовнішньої політики, що відповідає інтересам двох країн. Нова якість економічного співробітництва означатиме не односторонню або взаємну залежність, а в першу чергу обопільну зацікавленість в спільній діяльності. Росії варто подолати зовнішню амбівалентність, зверхність, уникати тиску та критики політики України, а Україні в той же час варто тісніше будувати стосунки з країнами СНД. Разом з тим, не можна не констатувати, що не все залежить від позиції українського керівництва і волі українського народу. Чи стане Україна мостом, який з'єднує, Захід і Схід або ж їй доведеться вибирати, по якій її межі – західній або східній – пройде лінія нового геополітичного протистояння, це залежить від того, як розвиватиметься світова спільнота в цілому. Чи піде вона по шляху нової конфронтації і безкарного використання незбалансованої сили або ж будуть знайдені нові, ефективніші механізми справедливого регулювання міжнародних відносин.

Очевидно, що тільки на шляху тісної взаємодії не протистояння та амбівалентності відносин і лише спільними зусиллями можуть бути успішно подолані кризові явища в економіці цих країн і вирішені складні зовнішньополітичні завдання.

Соціально-економічна безпека держави залежить, в першу чергу, від здатності суспільства ефективно управляти роботою продуктивних сил і соціальними процесами. Втрата управління суспільством, продуктивними силами завжди приводила до великих потрясінь і втрати безпеки не тільки для цих держав, але і до дестабілізації ситуації в усьому світі.

Амбівалентність соціально-економічної позиції підприємництва, його суперечність повною мірою знайшла віддзеркалення в боротьбі ідей. З одного боку, на значущість дисфункціональної ролі

капіталістичного підприємництва звертає увагу К. Маркс. З іншого боку, в роботах цілого ряду учених – А. Маршалла, Й. Шумпетера, Ст. Зомбарта, М. Вебера капіталістичне підприємництво пов'язують із розвитком концепції про його позитивно-функціональну роль.

З погляду К. Маркса особливість підприємця як активного суб'єкта капіталістичного виробництва полягає не в тому, що він є фігурою, принципово відмінною від власника інвестованого капіталу, а в тому, що він поєднує в собі персонально капіталіста і працівника. Підприємець виступає подвійною, внутрішньо суперечливою фігурою. Він є суб'єктом відчуження-привласнення додаткової вартості, тобто реалізує певну функцію в системі суспільного поділу праці. В той же час, він виступає і суб'єктом організації праці і управління підприємством, тобто реалізує одну з господарсько-організаційних функцій. Ця друга сторона підприємництва не так важлива у визначенні суті підприємця і його ролі в процесі формування вартості.

Передвиборні компанії і монолози політиків і економістів в засобах масової інформації сьогодні лише підмінюють вирішення питання про формування економічної безпеки країни в умовах політичного протистояння та поглиблення і впливу факторів інститутів амбівалентності і патерналізму.

Обраний до Верховної Ради підприємець, склавши присягу і поставивши підпис про те, що він не має права займатися підприємницькою діяльністю не перестає бути таким. Передавши управління майном іншій особі, підприємець знаходячись на «царевій службі», продовжує турбуватися про власне виробництво. Тому чи назвете ви його «тушкою», а чи тим, що залишилося від тушки, тобто «шкурою», він залишається формувати інститут амбівалентності.

Амбівалентність влади проявляється і у роздвоєнні на провладну більшість та опозицію, адже за будь-яких умов – це влада, але відмінність цих частин в тому, що одні безпосередньо володіють ресурсами країни, а інші за це борються. Опозиція – це не дань моді демократії. Вона повинна виконувати найважливішу роль у розв'язанні дійсних помилок і прорахунків виконавчої влади. Тим самим вона або змушує виконавчу владу виправляти свої помилки і ухвалювати рішення, що відповідають безпеці розвитку суспільства, або вона в подальшому в цивілізований спосіб приходять до влади і змінює політику держави на ефективнішу. Але для того, щоб виконати таку роль, опозиція повинна сама мати ефективний механізм пошуку і виявлення дійсних причин хвороби суспільства. Опозиція, що не має ефективних механізмів відбору рішень, також є загрозою безпеці країни. Вона здатна лише дестабілізувати ситуацію в боротьбі за владу у країні, а прийшовши до влади, не зможе ухвалити вірних рішень.

У політичній теорії поняття вплив і влада і їх співвідношення ще в 40-і роки ХХ століття розроблялися Р. Лассуеллом. Він розглядає їх як співвідносні категорії, виводячи і визначаючи цю пару понять один через одного, оскільки в дійсному житті партії і групи тиску активно впливають знизу на органи державної влади з тим, щоб встановити над ними контроль, в той же час і керівники держави використовують владні повноваження для того, щоб регулювати на свою користь хід партійної боротьби і контролювати процес тиску різних соціальних груп. Такі достатньо складні взаємини між владарюванням керівників і тиском керованих склалися в ході тривалого соціального спілкування між ними, породжуючи регулятивні механізми публічної влади.

Висновки. Економічна безпека національної економіки забезпечується всіма органами, службами держави та сприяє стабільному безкризовому розвитку, а також єдності національних, корпоративних й особистих інтересів. Відповідно до класичної точки зору для досягнення безпеки національної економіки доцільним є формування домінант у виборі інтересів. По-справжньому розібратися в хитросплетіннях економіко-господарських механізмів можна, тільки зважаючи на весь комплекс історичних, етнічних і культурних особливостей, які й називаються на науковій мові «інститутами». Намагаючись аналізувати нинішню ситуацію в українській економіці, необхідно враховувати ті інститути, які здійснюють безпосередній вплив на економіку, в тому числі інститути амбівалентності і патерналізму.

Список використаних джерел

1. Шаваев А. Г. *Безопасность корпораций. Криминологические, уголовно-правовые и организационные проблемы* / А. Г. Шаваев. – М. : [б. и.], 1998. – 206 с.
2. Зеленков М.Ю. *Теоретико-методологические проблемы теории национальной безопасности Российской Федерации: монография* / М.Ю. Зеленков. - М. : Юридический институт МИИТа, 2013.-196 с.
3. Паньков В. *Экономическая безопасность* / В. Паньков // *Интерлинк*. – 1992. – № 3. – С. 114.
4. Бухвальд Е. *Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели* / Е. Бухвальд, Н. Гловацкая, С. Лазуренко // *Вопросы экономики*. – 1994. – № 12. – С 25-35.
5. Волков С. В. *Оранжевый мираж [Электронный ресурс]* / С. В. Волков. – Режим доступа : <http://salru.livejournal.com/2009/04>. – Назва з титул. екрану.
6. *Амбивалентность экономической природы денег и юридического определения [Электронный ресурс]* – Режим доступа : http://www.gribov.ru/economic_nature_money_legal_determination.htm Назва з титулу екрану.
7. Вебер М. *Избранное: образ общества* / М. Вебер. – М. : 1994. – 421 с.
8. Vichniac J. E. *Union Organization in the French and British Iron and Steel Industries in the Late Nineteenth Century* / J. E. Vichniac // *Political Power and Social Theory*. – 1987. – № 6. – P. 321–349.
9. Романов П. В. *Власть, управление и контроль в организациях: антропологические исследования современного общества* / П. В. Романов. – Саратов : Изд-во Саратовского университета, 2003. – 315 с.

10. Грінберг Т. Інституційні уроки ринкової трансформації / Т. Грінберг // *Економіка України*. – 2011. – № 1. – С. 27–37.
11. Козаченко Г. В. *Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизмы обеспечения* : [монография] / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
12. Темницкий А. Л. Ориентация рабочих на патерналистские и партнерские отношения с руководством / А. Л. Темницкий // *Социс*. – 2004. – № 5. – С. 26–37.
13. Крутякова Ю. *Экономическая безопасность* / Ю. Крутякова // *РИСК (Ресурсы. Информация. Снабжение. Конкуренция)*. – 2003. – № 2. – С. 45–46.
14. Мостовая И. В. Архетипы и ориентиры русской ментальности / И. В. Мостовая, А. П. Скорик // *Полис*. – 1995. – № 4. – С. 14–17.
15. Разумовская М.В. «Жизнь и творчество Франсуа де Ларошфуко». Франсуа де Ларошфуко - Галантный философ, «Вокруг света», №5 ноябрь 2003 - С.41-57.
16. Ойзерман Т.И. *Амбивалентность философии: Научное издание* / Ойзерман Т.И. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2011. – 400 с.

References

1. Shavayev A.G. *Security of corporations. Criminological, criminally-legal and organizational problems*. – M. : 1998. – 206 p
2. Zelenkov M.U. *Theoretical and methodological problems of the theory of national security of the Russian Federation: monograph*. - M. : Juridical Institute of MIIT, 2013. - 196 p.
3. Pankov V. *Economic Security* // *Interlink*. - 1992. - No 3. - pp.114.
4. Buchwald E., Glovatskaya N., Lazurenko S. *Macroaspects of economic security: factors, criteria and indicators* // *Questions of Economics*. - 1994. - No.12. - pp.25-35.
5. Volkov S.V. *Orange Mirage* : [http:// salru.livejournal.com /2009/04](http://salru.livejournal.com/2009/04).
6. *Ambivalence of the economic nature of money and legal definition. [The electronic resource]* : http://www.gribov.ru/economic_nature_money_legal_determination.html.
7. Weber M. *Selected: the image of society*. - M. : 1994. - 421 p.
8. Vichniac J. E. *Union Organization in the French and British Iron and Steel Industries in the Late Nineteenth Century* // *Political Power and Social Theory*. – 1987. – No.6. – pp. 321–349.
9. Romanov P.V. *Power, management and control in organizations: anthropological researches of modern society*. - Saratov: Saratov University Publishing House, 2003. - 315 p.
10. Grinberg T. *Institutional Lessons in Market Transformation* // *Economy of Ukraine*. - 2011. - No.1. - pp. 27-37.
11. Kozachenko G.V., Ponomarev V.P., Liashenko O.M. *Economic security of the enterprise: the essence and mechanisms of provision: [monograph]*. K. : Libra, 2003. – 280 p.
12. Temnickij A.L. *Orientation working on paternalism and partnerships with management* // *Socis*. - 2004. - N. 5. - pp. 26-37.
13. Krutjakova J. *Economic security* // *RISC (Resources. Information. Supply. Competition)*. - 2003. – No. 2. - pp.45-46.
14. Mostovaya I.V., Skorik A.P. *Archetypes and landmarks of Russian mentality* // *Polis*. - 1995. - No. 4. - pp.14-17.
15. Razumovskaya M.V. *The life and works of François de La Rochefoucauld. François de La Rochefoucauld-Gallant philosopher «Around the world»*, - No. 5. November 2003. pp. 41-57.
16. Oyzerman T.I. *Ambivalence of philosophy: Scientific publication* - M. : «Canon +»ROOI «Rehabilitation», 2011. - 400 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА.

Гріненко Андрій Юрійович, кандидат економічних наук, директор ТОВ «Кліар Енерджі», м. Чернігів
e-mail: grand7979@bigmir.net

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Гриненко Андрей Юрьевич, кандидат экономических наук, директор ООО «Клиар Энерджи», г. Чернигов
e-mail: l.ivansak@mail.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR

Grinenko Andriy Yuryevych, candidate of economic sciences, Director of «Claire Energy LLC», Chernihiv
e-mail: grand7979@bigmir.net